

A man in a black flat cap, a light-colored button-down shirt, and dark suspenders stands on the left, looking towards the right. A woman in a long, flowing white dress with long sleeves and a ruffled hem stands on the right, seen from the back. She has long brown hair with a small floral hairpiece. They are in a grassy field with a blurred background of white structures.

JOEL LEHTONEN

SORRON LAPSET

JOEL LEHTONEN

SORRON LAPSET

Joel Lehtonen

Sorron lapset

SAGA Egmont

Sorron lapset

Cover image: Shutterstock

Teoksen henkilöhahmot ja kieli eivät kuvasta kustantajan kantaa tai näkemystä. Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, joka kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726307450

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

I

Kaupunki oli pieni. Meren rannalla. Toisella puolella meri ja sen rikkonainen saaristo, toisella valtavia erämaita, kuivia, mäntymetsää kasvavia hiekkanutmia.

Meri pisti kaupungin alle pitkänä lahtena, jonka perukka oli matala, mutainen ja sakean kaislikon täyttämä. Mutta jonkin matkan päässä lahden pohjukasta oli vesi syvempää ja salli paitsi soutelua jaalojen, jopa pienten höyrylaivainkin päästä rantaan, ikivanhan ja vähän väliä korjailemalla parannetun laiturin viereen, jonka toista sivua myöten ojentui kauppiaiden ja kalastajien varastoaittoja, melkein jokainen aitta lahonnut ja hieman vinossa luuhottaen. Parin laiturin makasiinin ovenkamana oli huolimattomasti kaiverrettu vuosiluku parisataa vuotta sitten. Siellä täällä noiden rakennusten solissa näkyi kalanpyydyksiä.

Laiturille johti ja laiturilta lähti kaupungin pääkatu, vanhin katu, kulkien mutkitellen puisten talojen välitse pitkin rantamaa. Eräät taloista olivat mustia ja miltei kivijalkoineen maan sisään vajonneita. Muutamissa oli korkeat, vanhakuosiset katot ja neliruutuiset ikkunat. Pihoilta pilkisteli välistä luhtiaittoja somasti leikeltyine kaidekoristuksineen. Portit ja aidat olivat paksua lankkua. Jotkut taloista olivat kohennettuja pystyyn, vuorattuja ja saaneet vaalean, välkkyvän värin, ja välistä ainoan vanhan kerroksensa jatkoksi uusimuotisen yläkerroksenkin, isoikkunaisen, joka sointui vaivaloisesti rakennuksen alaosan sopusuhtaiseen ja alakuloiseen rauhaan. — Kuta kauemmaksi jouduttiin satamasta kaupungin keskusta päin, tuli sellaisia taloja yhä useampia. Ja sitten, noiden

pienien talojen ja tupasien ja parin kolmen pitkän porvariskartanon jälkeen, joissa saattoi olla kymmenisenkin ikkunaa vieretysten, alkoi näkyä eräitä nykyaikaisia puutaloja, jopa kivimuurejakin, kyömyisine kattoineen ja tornintapaisine koristeineen. Katu suoristui; jos katseli mannerta kohti kaupungin syrjässä olevalta harjulta, oli se nyt suoraa kuin viivoittimella vedetty: alkoi uusi kaupunginosa. Kadun viimeiseen päähän, alakuloisen metsän reunaan, mahtoi olla vain kilometrin verran, mutta suoruus vaikutti, että matka näytti pitemmältä. Kahden puolen tätä avarasti suunniteltua vanhan kadun jatkoa oli istutettu lehmuksia.

Lehmuksilla istutettua osaa kaupungista sanottiin Esplanadiksi. Ja sen entistä päätä, alkupuolta, tuota, joka vei kapeana satamaan, kutsuttiin Kastemadoksi tai Ankeriaiseksi taikka Sisiliskon pyrstöksi, kaupungin asukkaiden rakastavan ja samalla pisteliään huumorin antamalla nimellä.

Ankeriaan ja Esplanadin liittymäkohdassa avautui tori, yhdellä reunallaan kivinen raatihuone, jonka keskikohta oli rakennettu torniksi; tornin otsikossa oli kellotaulu ja sisuksissa tunnit soittava kello. Toisilla torin sivuilla oli vanhoja yhden kerroksen puutaloja, harvassa, joten tori tuntui vieläkin laajemmalta kuin se oikeastaan oli. Näkyi siellä eräitä uudempiakin rakennuksia, joukossa tiilisiä.

Torilta lähti neljälle taholle uusia katuja. Eräs niistä vei rautatieasemalle: sieltä alkoi kapearaiteinen rata, — yhdistäen syrjäisen kaupungin muuhun maailmaan.

II

Insinööri Tistelberg kuljeskeli Ankeriasta syksyisenä iltana. Hän oli keskikokoinen, kumarainen mies, iältään lähempänä kolmea- kuin kahtakymmentä. Kasvot olivat kelmeähköt, nenä kyömyinen ja ikäänkuin pitkin naamaa painunut; silmien ilme jäykkä, tuima, ja — samalla arka. Piippu oli hänellä vuoroin kädessä, vuoroin suupieleen nostettuna. Kankeana ja hiljalleen hän käveli siten kaupungin valtaväylää, meren rannalta uudelle Esplanadille.

Kadut olivat tyhjä. Talojen puutarhoissa koivut miltei lehdettömiä. Vain joku ihminen, pikku töllien eläjä, liikuskele jollakin pihalla. Esplanadillakaan ei ketään. Valoja ei kuulla ikkunoissa.

Kävellä, kävellä — joutavaa...

Kuljeskella päiväurakkansa jälkeen: Tistelberg palvelee täällä eräässä maanmittaustoimistossa, kaupungin ainoassa, — Onni Takkusen, vanhan tuttunsa apulaisena. Hän alkaa nyt asua tässä kaupungissa toista syksyä.

Ensin oli ollut koko rattoisaa, vuosi sitten, jolloin hän tänne joutui. Hänellä oli ollut katselemista: kaupunki ikäänkuin uutta, sen vanhassa osassa oli hän, nuoremman sisämaan asukas, ollut huomaavinaan jonkinmoista kulttuuria, — ainakin enemmän kuin niillä seuduilla, joilta hän oli kotoisin. Kulttuuria muinaisten talojen muodoissa, pihajärjestelyissä, puutarhoissa, porteissa, ovien kamanoissa, vinoon kallistuneissa aitoissa, jopa koristepensaissa ja villiintyneissä kukkalavoissakin.

Oli aikainen syksy, kun hän näki tämän kyläsen ensi kerran. Lehtipuut olivat kauniisti keltaisen ja punaisen kirjavia harjulla, joka on täällä parhain näköala-paikka ja jonka näkötornia hoidetaan hyvin. Ja meri siinti viime syyskuussa tyynenä.

Niin, tuo meri, jonka takaa hän oli aikoinaan toivonut ihmeitä ja kummia, lähtien niitä etsimäänkin: hän oli näet, nuorempana, ollut merillä, matruusinkokelaana.

Mutta nyt oli kaupungin katseltavat nähty. Ja nyt oli myöhäinen syksy. Pian toinen talvi, edellisestä tuttu.

Katkerasti polttaa ikävä mieltä. Tuolla varjopuolella kulkee äänettömästi joku, — pujahtaa kadun kulman taakse, — ei ole Tistelbergin tuttavია. Kodeissaan ovat tähän aikaan illalla hänen vähät tuttunsa, tai joku istunee Seurahuoneella, puoliautiossa salissa, ryyppäilee, kun taasen toiset, yhteiskuntahenkilöt, pitänevät toisaalla kokouksiaan, — kylläkin tarpeellisia, sen hän puolittain myöntää, mutta kumminkin ne kokoukset häntä melkein pä tuskastuttavat; nuori insinööri ei ole nimittäin yhteiskuntahenkilö eikä siis saa iloaan ja tyydytystään siitä ainoasta, millä valistunut voisi täälläkin tehdä aikansa rattoisaksi: hommailulla paikkakunnan hyväksi. Ellei jo maanmittarin ammatti veisi Isidor Tistelbergiä monista nykyaikaisista harrastuksista paljon sivulle, niin ainakin aiheuttaisi hänen synnyntäin luonteensa samaa; jopa arvelee hän joskus itse, että hänen lapsuudenaikuinen kasvatuksensakin on siihen syynä.

Poikamies hän on vielä, ja tuntee pa olevansa tyytyväinenkin, että on naimaton.

Ikävä... Autiot, päättömiltä näyttävät kadut. Tyhjä tori. Tyhjät kauppakojut torin varrella... luukut kiinni. Ja jos kojuissa ihmisiä olisi, kauppiaita kangaspakkainsa tai lihatiskiensä takana, niin tuttuja olisivat Tistelbergille nyt jo heidänkin kasvonsa, askareensa ja puhelunsa.

Kunnioittaako vai halveksiiko hän heitä, tuollaisia vaatimattomia ja hiljaisia ihmisiä? Kuta vähäisempiä, sen enemmän hän lopultakin mahtaa heitä kunnioittaa. Joskus hänen mielensä on liikutettu, kun hän ajattelee monia, jotka asuvat noissa mataloissa taloissa valtakadun vanhalla jatkolla, — ajattelee sitä aina samaista elämää, jota siellä on vuosisadat eletty: yksi polvi on syntynyt, yksitoikkoisesti aikansa viettänyt, hiljaa kärsinyt. Silti on kodeissa varmaan oteltu salaisia perhetaisteluja, paljon enemmän salattuja kuin niitä on julkisuuteen päässyt. Mutta tyydytty ja alistuttu on lopulta kuitenkin. Iloittu, oltu onnellisia vähästä. Ja siten on tästä polvesta taas syntynyt uusi, kasvanut nopeasti aikuiseksi, mennyt avioliittoihinsa, taistellut jälleen hiljaisuudessa, tyytynyt, joskin välistä keskinäisiä riitojaankin ilmaissut; elänyt miltei tarkalleen samoin kuin entinenkin polvi, joka on vaipunut hautoihinsa ja unohtunut; vanhentunut samaisessa ikävyydessä, alistumisessa, kuollut aikanaan, jättäen taas nuoren polven jälkeensä jatkamaan ainaista, yhtämittaista latua. Samaa se on ollut aina, — melkein yhtä ja samaa. Ja kuitenkin Tistelberg kapinoi tuota samanlaisuutta vastaan; kapinoi, hieman halveksiikin noita samankaltaisuuden lain vaatimattomia seuraajia, vaikka hän samalla heitä erikoisesti rakastaakin, tuollaisia pieniä, yksinäisessä syrjäkolkassa yksin eläviä ja sinne unohtuvia, hän, yksinäisyyteen taipuvainen; paljon enemmän hän pitää heistä kuin niistä vähälukuisista, jotka täälläkin, kuten kaikkialla, ovat päällimmäisinä — huomatuimmilla paikoilla olevia, varakkaita tai muita mahtihenkilöitä. Hän on näet ollut viimeksimainituissa joskus näkevinään kaikenmoisia pieniä vehkeilyitä, joilla juuri he ovat varoihinsa ja valtaan päässeet, ja siksi epäilee hän koko heidän joukkoaan. Eroittaako hän yleensäkin helpommin varjot ja mustat värit kuin iloiset? Sitä hän välistä kysyy itseltään, — välistä, ei

usein; ja niillä hetkillä hän pitää itseään ikäänkuin huonosilmäisenä, mutta ei silti itselleen asiassa mitään voi; mahdin, valtahenkilöiden, yhteiskuntaihmissen näkeminen koskee hänen silmiinsä kipeästi; sellaisia henkilöitä hän halveksii vielä enemmän kuin noita pieniä, jotka tyytyvät aina samaiseen elämäänsä.

Tällaisia asioita mietti Tistelberg nytkin, iltahämärässä kävellessään.

Ikävä, ikävä! Pieneksi, vähään tyytyväiseksi piti hänen jäädä, kun ei hänestä ollut kehnon tempuilla rikkaampaa elämää haluamaankaan?

Mitä varten piti hänen tännekin joutua, — kuten kaikkialle muuallekin?

Tuuli huoahtaa kosteasti koivuissa tuossa kuoppaiseen, märkään alanteeseen istutetussa puistossa. Tulee sade varmaankin. Ja talvi, se on enimmäkseen pilviä ja sadetta...

Puistossa on ulkoravintola. Mutta sekin on nykyään jo kiinni, ikkunat laudoitetut umpeen. Ja ulkoravintolan työtökin, jotka nyt ovat siirtyneet Seurahuoneelle tai lähteneet talveksi muihin kaupunkeihin, ne ovat vanhoja... kuluneita poloisia.

Mitä hän täällä tekee?

»Jumala paratkoon, mitä minä teen täällä?» kysyy Tistelberg itseltään, seisten yksinään puiston kulmalla. Piippu vapisee hänen kädessään, niin hermostunut hän on, ja sitten hän rajusti imee piipustaan ja puhaltaa sauhun ilmaan.

Tuokioksi alkaa hän vihata... tätä autiutta, hiljaisuutta, kaivertavaa, tuskallista. Alkaa vihata miltei noita pieniäkin ihmisiä, jotka täällä elävät ja joista hän täällä enimmin pitää.

Sitten päättää hän lähteä kotiin, asuntoonsa, Onni Tarkkasen luokse. Ja siellä tahtoo hän nyt mieluummin omaan kamariinsa. Viime keväänä on insinööri Tarkkanen,

hänen päämiehensä ja toverinsa, mennyt naimisiin, ja rouva nyt on sellainen oikea perheihminen: pitää suuresti järjestyksestä, sääntillisestä, uutterasta työstä, tahtoo ennen kaikkea rahaa, jopa valtaakin, ja unelmoi monista lapsista. Eikä Tistelberg suinkaan tuollaisia unelmia kadehdi. Mutta kun toverille tuli vaimo, on entisten toverustenkin yhteiselämä kuihtunut. Viime talven asuivat he vielä yhdessä sen kansanopistonjohtajan lesken luona, samassa kamarissa. Asuivat koko rattaosasti; illoin pelasivat korttia, tarinoivat, lauleskelivatkin, — joskus myöhään yöhön. Nythän Tarkkasen rouva tahtoo aikaisin levolle, että puolison työ sujuisi paremmin seuraavana päivänä. Ja muutenkin hän tietysti vetää miestänsä oman itsensä puoleen. Entinen toveri on melkein unohtanut ravintoloissa käymisen... On sen asemasta nykyisin ruvennut kokoamaan vanhoja rahoja. Saahan sellaisia täältä, vanhalta kulttuuriseudulta, ikäporvareilta, käsityöläisiltä ja kalastajiltakin. Noita vihertäviksi homehtuneita myynttejä Onni Tarkkanen nyt illoin puhdistaa ja tutkii; istuu pitkät puhteet pöydän ääressä, lampunvarjostimen pimentäessä huonetta, puhuu niistä rahoista, lueskelee mynttikirjallisuutta, ja huokaisee silloin tällöin, kunnes vaimo saapuu ja kysyy, miten paljon Onni luulee näistä rahoista saavansa niin ja niin monen vuoden päästä, — tai kutsuu illalliselle, jonka kuluessa puhutaan järkeviä, raskaan rouvan nyrpistäessä huuliaan iloisemmille leikinlaskuille ja kääntäessä jutut yleishyödyllisiin asioihin.

Tosiaan ikävää.

Ja Tistelberg tuntee syvää, kipeää sääliä ei ainoastaan päämiestänsä ja vanhaa toveriaan kohtaan, vaan kaikkia tällaisen paikkakunnan asukkaita, jotka viettävät pitkiä puhteitaan jollakin tavalla samoin kuin Onni: näperrellen jotakin kuten hän, elleivät ole noita yhteiskuntamiehiä, jotka puuhailevat yleishyödyllisissä tehtävissä ja joiden

elämänladulle Onnikin tuntuu nykyään suuntautuvan. Sellainen elämänlatu on luonnollista täällä, ja suuremmissakin paikoissa, suhteellisesti yhtä yksitoikkoisena; mutta vielä ei nuori Tistelberg siihen alistuisi. Hän säälii, kammoo ja vihailee sellaista, joskin sen ymmärtää. Mutta miltei yhtä suuresti säälii hän niitäkin henkilöitä täällä, jotka ovat valinneet iltatöikseen istumisen Seurahuoneella ja kaupungin parilla klubilla, — juopottelun aikansa tappamiseksi. Sellaisiakin on paljon.

Ja niin täällä aika kuluu.

Yhtäkkiä tulee Tistelbergille mielikuva, josta hän iloitsee. Hän kuvittelee, että tällaisia ovat siperialaiset kaupungit: tällaisia siellä talot syksyn ja talven taivaan alla, yhtä piinallisia ja paheisiin helposti yllyttäviä. Samanlaista on siellä kuin näillä hiljaisilla kaduilla, tuon matalan merenlahden poukamassa. Ja hänelle tulee halu olla ilkeä... ei tiedä, mistä syystä.

Ilkeä! Mennäkö — eläviinkuviin? Niitä on kaupungissa kahdetkin, niiden edustalla palaa kirkkaimmat sähkölamput. Mennä vaikka sinne, muiden joukkoon, aikaa tappaakseen, istuakseen, niin vain, ollakseen. Ja miksi hän elävillä kuvilla itseään pilkkasi? Niissä hän kävi tosiaan halusta, milloin niissä esitettiin kaukaisten maitten luontoa, asukkaita, elämää ja askareita; sen verran eli hänessä vielä vanha into matkustamiseen ja vieraiden maiden näkemiseen. Ja kävipä hän niissä, jos esitettiin rakkausdraamoja, joissa sankarittaret olivat kauniita.

Nytkin hän ohitse mennessään katseli ohjelmia, mutta ei löytänyt kaipaamiaan mielenkiihotteita. Tuskastuneena hän ajatteli:

— Olisipa edes iltakirkko! Menisin sinne.

Ivalla hän täten ajatteli, eikä olisi mennyt kirkkoon, vaikka iltajumalanpalvelus olisi ollutkin. Hän oli näet kirkonvastustaja, miltei pappissyöjä. Vakaumusta,

kokemuksille perustuvaa se ei ollut. Olipahan vain ikäänkuin edellisen polven perintö, kahdeksankymmenluvun vapaamieliset aatteet, — joihin kuului myöskin kirkon ja papiston heikkouksien arvostelu, leppoisa, joskin vakava arvostelu, kasvanut hänessä korkoa korolle: paisunut uskoksi, että kirkko on aina tarpeeton, jopa vahingollinen, — kokonaan pois kitkettävä. Kasvanut enemmittä perusteluitta, uskonnon tavoin saatuna sielullisena perintönä. Uskonto oli hänelle aivan runotonta; vapaaajattelijain uskonnottomana perillisenä hän oli uskonnoton runollisuuteen saakka.

— En mene kirkkoon, eikä iltakirkkoa nyt olekaan, ei ole lauantai! jatkoi hän ajatustaan. — Vain arkena on jotakin tuo vanha, kaunis kirkko, vanhatyylinen, sisältä hämärä, ulkoa valkea, pääty tiilisellä ristinkuvalla koristettu. Jos siellä olisi kuorolaulua, — kaunista, ja kaunis madonnankuva, niin kenties menisin. Nyt en mene.

Tistelberg lähti ikävystyneenä kotiinsa, illan pimeässä, kun alkoi hiljaa sadellakin.

III

Tistelbergin esimies, komissioonimaanmittari Onni Tarkkanen asui pienessä puutalossa erään isomman rakennuksen pihan perällä.

Kas kummaa, Onni ei istunutkaan nyt rahakokoelmaansa ihailemassa työhuoneessaan eli ruokasalissa, — työhuone ja ruokasali olivat sama, — eikä seisonut rasittuneena piirustuspöytänsä ääressä, noita ainaisia maanmittarin pitkiä numerorivejä laskemassa. Hän tuli itse Tistelbergille avaamaan, eikä palvelustyttö, ja alkoi kohta hartaasti ja valoisasti puhella eräästä toisesta asiasta. Ihme, että oli sen verran vapautunut, ei puhunut mynteistä, saatikka sitten maanlajitteluista: niin ja niin paljon kangasmaata, niin ja niin paljon niittyä, suota, vesijättöä. Ei, Onni riensi puhumaan Tistelbergille yhä useammin viime aikoina palautuneesta mieliaikomuksestaan, jota hän oli tässä illalla vaimonsa kanssa pohtinut. Se oli hankkia maatila, jossakin täällä, melkoisen kaukana kaupungista, puhtaalla suomalaisseudulla: kaupungin laaja ympäristö, puhumattakaan itse kaupungista, oli nimittäin sekakielistä, enernmistönä kuitenkin suomalaiset. Niin, maatila, järven rannalta, sillä järvisseudulta oli insinööri Tarkkanen syntyisinkin, ja hoitaa lomatoinä ja ilona sitä, ehkä vähitellen sitä laajentaakin. Tarkkanen todisteli nyt Tistelbergille omasta alotteestaan, kuinka tyydyttävästi tilanhoito Suomessa kumminkin kannattaisi, vaikka yleensä valiteltiin, ettei sellainen kannattanut. Mutta liiankin komeasti se kannatti etenkin nyt, maailmansodan aikana, ja varsinkin täällä Etelä-Suomen savipohjaisilla mailla.

Tuollaisesta pienehköstä maatilasta saisi rauhallisen olinpaikan; siellä voisi olla erossa maailman melskeestä ainakin kesillä, ja sitäpaitsi se antaisi huomattavan lisän maanmittausalalle ruvenneen ihmisen verrattain vaatimattomiin tuloihin. Onni Tarkkanen esitti laskelmilla, mitä kaikkea ja kuinka monen tuhannen markan arvosta niin ja niin suuri tila tuottaisi, selvitti numeroilla ja loogillisesti, hyvä matemaatikko ja ajattelija kun oli. Toveri Tistelberg myönteli sävyisästi.

Sitten tuli Tarkkasen rouvakin työhuoneeseen, illallista valmistamasta, ja yhtyi jälleen ihastuksella tukemaan miehensä unelmia, hyväksyen melkein kaikki hänen laskelmansa, mutta lisäten niihin vielä omia suunnitelmiaan, joista oli tärkeintä, että tulevassa maatalossa pitäisi olla vielä sivurakennus, jossa palvelusväki voisi asua. Eihän herrasväki saattaisi pitää renkiä, tuskin piikojakaan, aivan seinän takana, saman katon alla. Insinööri Tarkkanen myöntyi hymyillen vaimonsa toiveisiin, hiukan ironisesti ensin kulmiansa kohautettuaan. Mutta rouvalla oli nyt, kun taloista puhe tuli, muitakin tuumia kuin tuo uneksittu maatila. Hänen mielestään oli välttämätöntä hankkia talo myöskin täällä kaupungissa. Tässä ahtaassa kortteerissa eivät he kuitenkaan voisi kohta asua: perhe lisääntyisi, ja rouvalla oli sukulaisiakin, — niitä oli monta, se ja se tati ja se ja se eno, — jotka tulisivat täällä heillä käymään. Tietysti he tulisivat sukulaisiinsa. Ja muutenkin: olihan ihmisen pyrittävä eteenpäin. Ja kaupungissa tarvittiin kyllä toimihenkilöitä. Niitä tarvittiin monenmoiseen: ajamaan suomalaisuuden asiaa, täällä ruotsalaissekkaisella paikkakunnalla, johtamaan valistusrientoja, ja jos jotakin. Tällaisessa ahtaassa loukossa ei voitaisi oikein vastaanottaa ketään. Sitten puhuivat insinöörskä Tarkkanen ja hänen miehensä keskenään ja vuokralaiselleenkin, että heillä —

niin, etenkin rouvalla — oli jo tiedossa ja katseltuna sopiva talokin täällä: pieni kivimuuri suuren torin varrella. Se olisi myötävänä. Tarkkanen itse sitä sanoi pieneksi, vastustaen lauhkeasti vaimoaan, joka vakuutti, että se kuitenkin näytti oikeinpa komealta, sillä olihan se kivimuuri. Onni väitti, että kaksikerroksinen talo, joka on näyttelevinään viisikerroksista kivimuuria, — niin se on pöyhkeilevästi rakennettu, — ei pysty sellaiselta kuitenkään näyttämään, vaan se on jotakin, mitä lienee, sekatyylistä, tyyliäntä.

»Ainakin se on suomalaista tyyliä», sanoi rouva siihen.

Tistelberg naurahti:

»Piironki se on, ulkonevine ikkunoineen, jotka ovat kuin piirongin laatikoita tai ruokasalin kaapin osastoja.»

Rouva loukkautui Tistelbergin itserakkaista sanoista. Mutta Onni pohti asiaa ja kannatti pohjaltaan Tistelbergiä. Rouvan mielestä oli kumminkin hauska katsella kadulle noista ikkunaulkonemista; niistä näki kaikki — kaikenlaista hauskaa, mitä täällä kaupungissa voi nähdä. Ja portaat olivat tilavat ja valoisat, kauneimpia koko kaupungissa; huoneita paljon. Alakerran voisi vuokrata pois, sillä se oli puolittain kellarikerros. Nykyään kohosivat vuokrat yhä. Sillä tavoin järjestäen asuisi omistaja melkein ilmaiseksi.

»Sinä aina tavoitat ilmaista ja mukavaa», moitti insinööri Tarkkanen. »Eihän ihminen tarvitse muuta kuin että tulee kunniallisesti toimeen.»

Rouva puhui, että toimeentulon tarpeet, ne saattavat kasvaa pakostakin, ja vihjaili, että talonpojat elävät kyllä kunniallisesti, mutta eivät silti vaurastuta elämäänsä niinkuin heidän pitäisi: eivät laajenna viljelyksiään, vaikka voisivat, ja asuvat usein ahtaasti ja likaisestikin. Tarkkanen katsahti vaimoonsa kummastuneena, tutkivasti ja moittivasti. Sitten sattui rouvalle taas asiaa keittiöön.

Tarkkanen puheli Tistelbergille, että yritteliäisyyttä Suomessa tosiaan olisikin varaa parantaa, ja ettei suinkaan

olisi rikos hankkia kaupunkilaistaloa, joskaan ei ylellisyyttä varten, vaan varallisuutensa oikein käyttääkseen. Sitten kuului rouvan ääni jälleen viereisestä huoneesta, käskien palvelijaa kutsumaan herroja illalliselle. Syötiin vaatimaton ateria, vaatimaton ja melkein köyhä, miltei ääneti kaikki kolme, rouvan tarkatessa, että passailu kävi säntillisesti ja samoin yhtä säntillisesti pannessa itse asetteja kiertämään miehestä mieheen.

»Te olette varsin kohtelias, insinööri Tistelberg», hymyili rouva, kun apulaisinsinööri muisti aina tarjota rouvalle ennenkuin itse otti asetin vastaan. »Te olette aivan toista kuin Onni. Niin, Onni», naurahti rouva, «sellainen ei hän ollut kihloissa ollessamme».

»Jaah, jaah!» vastasi Tarkkanen, rypisteli otsaansa, ja hänen suunsa meni hieman kuin vinoon.

»Hyvänen aika!» huudahti nuorikko. »Ihminen tekee usein merkillisiä ja iloisia huomioita. Hyvänen aika, Onnikulta: kuinka minä en ole ennen tullut huomanneeksi, että sinulla on... sinulla on leveä suu — kuin talonpojilla!»

»Talonpojilla!» toisti Tarkkanen. »Talonpojilla, — miksi heillä? On niitä monenlaisia heissäkin...»

Talonpojista oli parilla usein kiista; herra oli talonpoikaissukua, rouva muka ei. »Talonpojilla — ja keneliä tahansa olkoon leveä suu», jatkoi Onni Tarkkanen, »se on älykkään miehen merkki!»

Rouvakin nauroi, hieman pilkallisesti:

»Älykkään miehen merkki? Kaikkea sitä kuulee: että leveä suu todistaisi erityistä älyä. Hahhah! Päinvastoin. Ainakin ennen on kaikilla kultiveeratuilla suvuilla mielestäni leuka ollut varsin vähän ulospuskeva... eikä suu sitä mukaa. En minä sinua tarkoita, rakas Onni! Myönnänhän minä, myönnän, haha, että sinä olet lahjakas...»

Rouva nauroi jälleen. Mies ei häntä ollut kuuntelevinaan, vaan keskeytti hiukan äskeistä kalpeampana ja otsa ryppyisempänä hänen juttunsa, todistellen Isidorille historiallisilla esimerkeillä, että intelligenteilla miehillä, ja miksei naisillakin, on aina, tai yleensä, ollut leveänmuotoinen suu ja vahvat leuanmuodot. Sellainen leuka esimerkiksi ilmaisee tyyntä tarmoa. Nuorikko nauroi makeasti, ja väitti lopulta vastaan: kulttuurisuvulla on suu supukka; hänen suvussa oli kaikilla sellainen suu, eikä Onni voinut kieltää, etteikö se suku ollut yleensä paitsi vakavaa ja ajattelevaa myöskin tarmokasta. Siksi se suku olikin hyvin laajalle levinnyttä, nuo Uskelanderit, vanha, huomattu kulttuurisuku.

»Sinä aina kulttuurisukuinesi!» huudahti nyt insinööri Tarkkanen. »Uskelanderit, — Uskelaisia tai joitakin Uskeloita ovat he aikoinaan olleet, talonpoikia. Eikä tiedä, vaikka jotkin Tarkkaset olisivat paljon vanhempikin suku; pitäisi tutkia, papinkirjoista esimerkiksi... niistä sen näkisi.»

Väittely kiihtyi pisteleväksi ja kuohahtelevaksikin, mutta säntillinen ateriointi ei siitä häiriintynyt, joskin tuli hieman tavallista lyhyemmäksi. Väiteltiin vielä aterian jälkeenkin, miesten tupakoidessa, rouvan ottaessa ompeluksensa ja silloin tällöin kimakasti naurahtaessa miehensä perinpohjaisten ja hartaiden todisteluiden lomaan. Tarkkanen todisti monisanaisesti talonpoikaisja herrassukujen samanarvoisuuden, sama-aatelisuuden mitä luonnonlahjoihin tulee, pitäen kuitenkin kiinni siitä käsityksestään, että yksilön lahjakkuus ja arvo ei silti ollut samanarvoista, vaan toiset olivat luodut lahjakkaammiksi, johtohenkilöiksi, ja toiset seuraamaan johtoa, koska olivat vähälahjaisempia. Rouva huudahti miehelleen myöntävästi ja unohti äskeisen ärsytyksensä, että mies muka oli rikkiviisas, tuota talonpoikaisaatelia, — rikkiviisas, sanoissa

taitava, mutta isosuinen joka tapauksessa. Rouvasta oli nyt aivan paikallaan, että toiset ihmiset olivat luodut johtoon. Tistelberg ilahdutti ystäväänsä muistelemalla lukeneensa jostakin, että ainakin jollakin sellaisella kuin eräällä muinaisen Firenzen Medicillä oli ollut varsin laaja suu ja vahvat leukapielet, oikeinpa metsärosvon tai vähintään tukkimiehen leuat, nimittäin Lorenzo Medicillä. Mutta muuten häntä tämä pitkäaikainen juttu väsytti; ei hän oikein tietänyt, oliko tämä pistelevä pakina puolisoiden kesken pilaa vai totta, ja totena hän sitä paremminkin piti. Meni puoli tuntia. Sitten sanoi rouva:

»Pannaan nyt suut tuppeen, sekä pienet että isot. Nyt täytyy mennä levolle. Huomenna on jälleen työtä. Mutta tuuleuttaa pitää sinun, Onni, heti täällä. Te olette tupakoineet aivan kauheasti! Pane ikkuna auki, Onni. Minä toivotan hyvää yötä!»

Rouva katosi perheen arkisesta seurusteluhuoneesta. Tistelberg toivotti vuorostaan ystävälleen hyvää yötä ja läksi hiljaa omaan kamariinsa, Onnin jäädessä päästämään ikkunasta ulos sauhua, etenkin Tistelbergin piipusta tuprunnutta.

IV

Isidor Tistelberg nautti tuosta isäntäväkensä pikku kinastelusta. Se ikäänkuin vei hänen ajatuksensa pois kiduttavasta ikävystymisestä, täytti mielen jonkinlaisella askarruksella, mietinnällä, joka oli hänelle mieleistä: helposti näki hän mustia läiskiä kaikkialla; niissä hänen silmänsä lepäsivät, ne hänelle toivat jonkinmoista iloa. Sellainen hän oli.

Tosiaan eivät insinööri Tarkkanen ja hänen vaimonsa olleet vielä monesti ehtineetkään kiusoitella toisiaan, edes näin, julkisesti ja puolileikillisellä tavalla kuin tänä iltana, saatikka sitten todella ja kahden, koskapa heillä ei ollut pienintä aikomusta tuota pilailuaan peitellä vierailta, ja syrjäinenhän Tistelberg heidän asioissaan lopultakin oli. Mutta tämä kinastelu riitti jo tuottamaan Tistelbergille nautintoa, jota hän uskotteli tuskaksi ja pessimismiksi. Nuori apulaisinsinööri ajatteli, asettuen kohta makuulle, — sillä lukea ei hän tänä iltana jaksanut, ei erästä matkakuvaustakaan, vaikka oli tullut sen äskettäin hankkineeksi, — ajatteli pimeässä, jossa näki ainoastaan muutamia hämäriä läikkiä hänen vihreän kirjavista tapeteistaan, muuten Isidor Tistelbergin itsensä valitsemista:

— Kas niin, nyt se alkaa... se onni... tälle kunnon Onnille ja hänen valitulleen. Pari vuotta olivat kihloissa. Silloin kutsui Onni neitoa sirkkuseksi ja jos miksi. En tiedä Onnin saamia lempinimiä, sillä Onni kunnioittaa pyhiä salaisuuksia, eikä rouva toki vielä ole niitä muille paljastanut. Mutta nyt: jo nokkivat silmiä toistensa päästä,

jo on toisella liian iso suu. Kylläpä kannatti — se liitto! Eh, koskaan en minä ole niin hullu — että... Mutta kuinka sitten jaksaa elää — missään maailmassa? Kun kaikkialla pakahtuu yksinäisyyteensä! — Kinailisivat vielä, mutta nimittäisivät yhdessäoloaan edes pakoksi, tohtisivat sanoa sitä ainakin helpoimmaksi pahaksi monesta pahasta, — eivätkä onneksi! Mitä he pelkäävät? Nyt alkaa tässäkin pesässä se onni, se pakko, joka on muka kaunista, jopa velvollisuus. Ei, pois täältä pitäisi päästä... meni minne meni... vaikkapa korpeen... kunhan ei vain jollakin tavoin ainaiseksi takerru tuollaiseen kohtaloon... moiseen kutistu... mätäne paikalleen... ala nuuskia homeisia lantteja, — ja luule täyttävänsä velvollisuuksia, kun on surullisen kohtalon ikeessä!

Tistelberg ajatteli näin muistellessaan eräitä muitakin tunteitaan perheitä, joissa silloin tällöin riideltiin, oteltiin oikeinpa kovastikin ja katkerasti. Muistellen niitä ja sitäkin, että jotkut hänen omatkin rakkaudentunteensa olivat sammuneet ja haihtuneet, johtui hän tuollaisiin ajatuksiin. Sellaista se oli elämä hänestä.

Niin oli käynyt monille muille: olivat antautuneet ikeeseen ja kuvittelivat että ies oli jotakin välttämätöntä, jopa hyvää, suloista. Mutta ei hänellä; ei ainakaan vielä. Ikää oli kyllä yhtä paljon kuin esimerkiksi Tarkkasella, ja sittenkin: Tistelberg tunsisi sisällään olevan jotakin tuoresta kuin keväinen metsä ja lannistumatonta kuin kulo kesäisen metsän sammalissa. Uskoi olevansa oikeaa metsänkiertäjän rotua... niitä sielultaankin oikeita — maanmittareita! Vihreän rakastajia. Ja samalla oli hän yhä melkoisesti auringon rakastaja, kesäisen rakastaja, kuten ennenkin, jolloin oli miltei karannut merille. Auringonhimoista on hänen sisällään vielä. Pois hän tahtoo tästä kylästä — ellei mitään palavampaa itselleen täältä löydä.

Insinööri Tarkkasen ja hänen rouvansa kinastelu sai Tistelbergin tuntemaan olevansa vapaa, eikä kahleissa, kuten hän uskoi heidän kituilevan.

Nököttää täällä! Tehdä jokapäiväinen tehtävänsä, kirjavoida karttapaperia, laskea pinta-aloja, täyttää lomakkeita, — mitä varten? Tietysti saadakse leipänsä! Se on selvä. Mutta tarvittaisiin muutakin särpimeksi. Eikö sitä ole? Mausteeksi. Iloksi on sitä joillakuilla! Eihän kaikkein yksinkertaisinkaan sano elävänsä pelkästään leivästä! Ja kun hän ei usko, uskonnollisesti nimittäin, niin mistä hän eläisi? Velvollisuuksistako? Kyllähän eräät velvollisuuksistakin iloitsevat; oikein kasaavat niitä hartioilleen, ellei nyt pakko, syvempien surujen pakeneminen, niitä heidän selkäänsä sälytä.

Oli miten oli: jos ei meren sumuun tullut mukaan kompassia, lasketaan miten vain; ja odotetaan.

Katsellaan nyt sittenkin yhä tätä kaupunkia. Tällä kertaa sisältäkin päin. Ja koetetaan olla iloinen, kun hullunkurista havaitaan, ja onnellinen, kun ei itse olla aivan ansassa.

Olisipa kesä...! Mutta silloin hän olisikin mailla, metsissä. Silloin ei hätää...

Kesä! Jokin ihana kesäinen kuva täältä kaupungistakin välkähtää Tistelbergin silmien edessä siinä hiljaisuuden horteessa. Kuuma katukäytävä. Hän kulkee seinäviertä, on tullut maalta asioille kaupunkiin, viime kesänä; kävelee puotien ikkunain editse, Esplanadilla. Tomua pyörii ilmassa, hienoa, autereista tomua. Meri kuultaa oikealta. Rattaat rämähtävät. Helteistä on, mutta hauskaa... pieni vaihtelu: tulla kaupunkiin, ravintoloihin, johonkin kahvilaan. Niin kävelee keveästi vastaan... joku. Tistelberg näkee — ja näki silloin viime kesänä — ainoastaan paljaat jalat. Niissä oli varmaan sinertävät suonet, naisen jaloissa. Ja kauniit, puhtaat ne jalat olivat. Nytkään hän ei ajattele mietiskellä, kenen nuo jalat olivat olleet. Nainen oli vain keppaissut

ohitse paljasjaloin, hame oli häilähtänyt, merituuli oli hengähtänyt, hiekka ajotiellä tuprahtanut.

Ne jalat hän näki tuokion.

Kesäkuun alussa kai hän oli käynyt täällä, nähden ne paljaat jalat...

Tistelberg hymähtää: mitäpä noita muistelee?

Toista olikin hänellä siihen aikaan ajattelemista... Tai oli ollut vähän sitä ennen... vielä toukokuussa.

Toukokuu! Hän näkee omena- ja kriikunapuut kukassa, hennossa ja heiverössä kukassa. Jokainen kukka on arka... aukeaa suloisesti tuoksuen... ikäänkuin merkellisissä aavistuksissa. Niissä on sielua, kukissa. Sen sielun hän tunnustaa... sellaisen sielunelämän hänkin myöntää, ei ihmisen, tönkeyn ja raa'an, sielunelämää. Niin, niissä kukissa oli punaistakin; jopa yksi pieni omenapuu kukki oikein punaisena. Ja suloisten kukkien tuoksua oli se puutarha täynnä. Lisäksi auringon vavistavaa kimmeltelyä; arka sini taivaalla, leijuvia, pehmeitä pilviä. Niin, hän istui silloin sen lesken kodin portailla, tuon naisen, jonka luona hän Onnin kanssa silloin asui. Olivat asuneet koko viime talven. Ja kun hän siinä istui, kerran aamiaisen jälkeen, poltellen tupakkaa, niin ajatteli hän, laskeessaan suloista surua kätkeäkseen leikkiä:

— Kas tuolla on valkoinen pilvi kevättaivaalla. Kuinka kauan vastaisuudessa muistan, että täten sitä pilveä katselin, juuri tässä istuen, paljaspäin, taivaalle tähystellen?

Ja ainakin nyt Tistelberg vielä muistaa, miten hän sitä pilveä katseli... miten se leijaili ohitse, silloin, viime keväänä.

Ja muistaa leskeäkin — vielä vähän. Mutta ei paljoa. Pilveä enemmän.

Se oli sen kansanopistonjohtajan leski. Mies, valistuksen asiaan innostunut, isänmaan alttarille uhrinsa mielellään

kantava, oli jättänyt jossakin muualla paikkansa ja tullut tähän kaupunkiin, järjestämään seudulle suomalaista kansanopistoa täkäläisten suomenmielisten pyynnöstä. Panikin rahankeräyksen hyvään vauhtiin. Nyt syksyllä sitä hommaa kuuluttiin täällä jatkettavan, kaikista vaikeuksista välittämättä. Mutta sitten johtaja täällä kuoli, — mihin tautiin lienee kuollut, sitä ei Tistelberg muista. Ja jäi leski, nuori ja punakka... Varsin lihava. Leski halusi kotiinsa täyshoitolaisia, sekä eläkkeeseen... että saadakseen elämänsä rattoisammaksi. Ja Tarkkanen ja Tistelberg joutuivat hänen luokseen.

Kaikki hyvin. Ensin oli talossa jäykkää ja ikäänkuin juhlallista. Hyvästi hoidettiin poikia. Leski kulki kirkossa. Miesvainajan valokuva katseli ystävällisesti seinältä salissa, jossa pojat asuivat.

Kaikki hyvin. Talvella kolmisiin jotkut yhteiset käynnit joissakin iltamissa. Sitten kaksinkin, milloin ahkera Onni tahtoi jäädä kotiin työskentelemään tai ehkä kirjoittamaan kihlatulleen. Sen vuoksi lähti Tistelberg kahden kesken emännän kanssa juhliin. Leskellä sininen puku, niinkuin taivas. — Ja sitten se kevään alku.

Lumet sulivat kaupungin rinteillä. Kaislainen lahti läikkyi täynnä jäälle noussutta vettä, välkkyen ja silmiä huikaisten... Avovettä melkein... Kaislikot paistoivat. Rannoilla lämmintä.

Leski ja Tistelberg kävelivät rantoja pitkin. Puutarhoissa peipposet visertelivät ihmeellisiä, rikkaita säveleitään, ikäänkuin sekaisina ilosta. Kuului säveleitä pihoilta ja taloista. Lapset juoksivat ja leikkivät, jossakin soitettiin tai laulettiin. Oli jälleen kevät. He laskivat pilaa, varsinkin Tistelberg, kujeilivat, rohkeimmin Tistelberg. Tuli kevätilta alakuloisine varjoineen; he kävelivät Ankeriaan päästä takaisin kotiin kumpikin auringonpaistetta hehkuen. Sitten kotona salissa, toisen insinöörin sattuesssa olemaan

kaupungilla, heittäytyy leski Tistelbergin kaulaan ja suutelee häntä. Katsos vain! Mitäpä vainajan kuva seinällä siitä arveli, tuskin vuosi sitten kuolleen vainajan. Mutta oi, kuva on vain kuva.

»Toimita tuo Onni täältä pois!» kuiskasi leski Tistelbergille.

Mitäpä Onnista toimittamaan? Pian hän lähti itsestäänkin, toimitusmatkalle. Ja niin he rakastivat.

Hohoi, hekin rakastivat, — saivat toisensa. Rakastivat! Se olisi sielukasta. Tistelberg ei usko sieluun. Ei tahdo uskoa. Jos tuollainen kirkossa käyvä ja siis sieluun uskova, muuten kylläkin hellä ja uhrautuva nainen, unohtaa niin pian vainajansa, rakastaakseen sillä tavalla toista, ei ainakaan hänen herttainen sielunsa ole kovin ruumiitonta. Tuskin siinä sielua onkaan? Eikä ole. Liian reheviä suukkosia on se rakkaus, kisailua piilosilla ollen, naurua, aisteja, palavaa himoa, unenantamatonta riutumusta kevätöiden hämärässä, kunnes odotettu tulee, leski aukaisee hiljaa narahtavan ikkunan puoliskon tai heittää avaimen uinuvalla kadulle, jossa se kilahtaa, — ja sielu saa leponsa silloin kun odotettu on sylissä. Ah, sellaisia sieluja oli Tistelberg ennenkin nähnyt, joskaan ei ollut heitä monta läheltä tuntenut. Ei tosin vielä ennen juuri aivan tällaista leskeä, vaan ainoastaan niitä, joita sanotaan yleisellä nimellä, lajittelematta ja eri laatuja armahtamatta, ilonaisiksi. Merillä ollessaan ja Helsingissäkin. Mutta sanoa heitä sieluiksi! Vähät vaatimukset!

Itkien erosi hän kuitenkin tästä, ei kuten niistä toisista, halvemmista, jotka hän oli melkein tällä tavalla saanut. Melkein tällä tavalla, sillä olihan tässä sentään toista: kaivattiinhan tässä toisiaan ehkä kuukausiakin. Nyt hän itki, jäykännäköinen ja ikäänkuin katkeruuden panssaroina nuori mies; mutta kilpikonnankin kuori on kova siksi, että sen sisus on luuton, pehmeätä massaa. Leski muutti

pääkaupunkiin, perusti sinne ompeluliikkeen. Mitäpä hän täällä, kun mies oli kuollut, avioparin rakkaat yhteiset suunnitelmat menneet kumoon! Toisistaan eivät Tistelberg ja hän itselleen mitään tukea kuvitelleetkaan; eihän tämä ollut rakkautta, sen myönsi leski vielä julkeammin kuin Isidor. Ei, huoletta sai vainajan kuva rauhallisesti hymyillä seinältä.

Ja juuri silloin, kun leski muutti Helsinkiin, kukkivat täällä omena- ja kriikunapuut. Ilma oli täynnä suloa... tuskallista suloa heille kahdelle.

Niin, päivää ennen tuota muuttoa oli Tistelberg katsellut portailta taivaalle ja ajatellut:

— Kuinka kauan vastaisuudessa muistan, että täten tuota pilveä tässä katselin?

Nyt hän vielä sen muistaa.

Huoneisto oli ollut jo tyhjä, se tuttu huoneisto harmaassa, kaksikerroksisessa puutalossa merenlahden rannalla. Huonekalut viety pois. Laatikoita ja myttyjä vielä permannolla sanomalehtipapereitten joukossa. Viiri, pystytetty valtavaan kiveen, joka kuumotti keskellä puutarhaa, oli hiljaa käännähdellyt, kun Isidor katseli yhteisen asunnon hävitystä. Tunnin kuluttua leski matkustaisi. Silloin nuori mies itki... ei rakkautta, vaan katoavaisuuden haikeutta. Hän puri kyllä huuliaan, mutta kyyneleet tipahtelivat suurina ja harvaan avoimista, tuijottavista silmistä. Ja hänen sydämensä ikäänkuin kapinoi katoavaisuutta vastaan, — elämän sieluttomuutta vastaan. Sieluton se oli, elämä. Nainen huomasi hänen kyyneleensä, kavahti paikaltaan kääröjensä äärestä, heittäytyi väkivalloin silittämään hänen päätänsä, lohduttelemaan häntä. Mutta he eivät virkkaneet mitään. He vaikenivat ja itkivät. Ei se ollut rakkautta, enempää kuin mikään muukaan Tistelbergin elämässä oli ollut.

Silloin, kun leski matkusti, se pieni, vanha puutarha oli kukkinut parhaillaan.

Mutta entä sitten nuo naisen jalat, jotka tänä iltana olivat tulleet Tistelbergin mieleen? Tämän lesken ne eivät olleet, — vaan ne olivat kauniit. Kenen ne olivat, ei hän tietänyt, eikä sitä ajatellutkaan.

V

Isidor Tistelberg oli maanmittari ikäänkuin viran puolesta: hänen isänsäkin oli näet maanmittari. Viran puolesta tunsi Isidor sitä olevansa. Vähänkös on ihmisiä, jotka luulevat eksyneensä väärälle uralle ja uskovat, että jokin toinen ura olisi heille ollut oikeampi ja joskus kadehtivat sellaisia lähimmäisiään, joista arvelevat, että he, ainakin jotkut heistä, ovat osuneet juuri oikealleen eivätkä kaipaa koskaan muuta kuin hiihtää tuolla elämänsä ladulla. Nuori Tistelberg uskotteli hieman harhautuneensa, vaikkei juuri toisia kadehtinut: sidotumpiahan muut olivat kuin hän, — kireämmissä viroissa. Hän ei siis paljoa murissut; ellei muuta, niin parhain mahdollinen oli hänestä hänen työnsä; mutta paljon ei hän hommailuunsa uskonut; elämän kutsumusta se ei ollut: hän teki askarettaan melkoisesti viran puolesta, usein vastenmielisestikin, kuin välttämätöntä pahaa. Jopa välistä niinkin vastahakoisena, että oli jättänyt sen tuuliajolle: hyljännyt sen, karannut paikastaan, tekemättä silti muuta sen paremmin hänelle muka sopivaa, — kunnes taas palasi entiseen viralliseensa. Kaksi kertaa oli Onni Tarkkanen pelastanut hänelle leivän, kun hän toimensa jätti, — tiedustellut hänen nykyään olemattomia muita halujaan, puhunut hänelle järkeä, neuvonut häntä alistumaan elämän ristin alle; ja nyt hän jälleen oli Tarkkasen hoivissa.

Maanmittari täytyi hänen olla, koska hän sitä ammattia parhaiten osasi. Ja osasi melkoisen hyvin, jo varsin nuorena siihen oppineena tai väkisin opetettuna, mielestään liian ja luonnottoman nuorena. Naurettavaa hänestä oli, että

esimiehet kiittelivät hänen erikoista taitoaan tällä alalla, jopa ihastelivatkin moista, ikäänkuin vaivalla opittua, tuskallisilla kärsimyksillä ostettua. Häntä pidettiin kyllä ammatti-piireissään erikoisen näppäränä ja hyväpäisenä. Ja kuitenkin oli moni muu hänen ikäisensä rientänyt jo aikaa hänestä ohi, puhumattakaan sellaisista taidokkaista ja uutterista kuin Onni Tarkkasesta, joka oli saanut komissioni-maanmittarin arvon sekä lahjoillaan että ahkeruudellaan. Auskultantti Isidor sitä vastoin teki ammattiaan viran puolesta.

Isä oli tehnyt hänestä maanmittarin jo neljän-, viidentoista vuoden ikäisenä. Paljon ei hän enää kotiolojaan muistele eikä ajattele, joskin ne muistaisi, jos ajattelisi. Aikoinaan oli niitä ajatellut, ja niistä kärsinyt, nuorukaisen iässä. Nykyään on hänen taitonsa mieltä sellaisia kulunut.

Hän muistaa, milloin muistelee, aikaisimman lapsuutensa, huolettoman ja rattoisan: leikit päiväpaisteessa, mutta yksinään, sillä sisaruksia ei hänellä ollut. Muistaa sitten nuoruuttaankin, ikävää ja yksitoikkoista; isän hellyyttä, mutta varoittavaa hellyyttä, ja tädin ankaruutta. Ja muistaa olleensa onnellinen, kun vihdoin, ylioppilaana, pääsi kotoa pois.

Aivan pienenä hän oli huomannut ihmisten puheista, että hänen äidissään oli ollut jotakin nurinkurista; äitiä ei näkynyt kotona, eikä hän sitä kaivannutkaan: olihan täti. Nuo ihmisten säälivät vihjailut loukkasivat ja koskivat häneen kipeästi. Myöhemmin käsitti hän, että äiti oli ollut mielisairas ja hoitolassa. Mielisairas kauheassa muodossa: likainen puheissa. Oli ollut aikoinaan kevytmielinen, jokin tarjoilijatar.

Tuo naimaton täti oli tullut Isidorin isän kotiin sinne kaukaiseen sisämaan kaupunkiin, jossa Isidor kävi koulua, siihen aikaan, kun Isidorilta loppui se kausi, jolloin hänen tehtävänsä oli ollut vain leikkiä ja leikkiä. Täti se opetti

Isidoria lukemaan, kasvatti häntä, — muokkasi, harjoitti alinomia sääntillisyyteen ja ahkeruuteen, mitään omia vaivojaan säästämättä, lempeästi ja ankarastikin, asianhaarain mukaan. Useimmin lempeästi, joskin vaatien, sillä harvoin tarvitsi Isidoria kurilla taivuttaa; mutta silloin tulikin taivuttelusta käsiryysy: täti oli kookas ja väkevä, ja nujersi ison pojan ruumiillisesti, joskaan ei sielullisesti. Isä oli matkoilla, tai istui synkkänä ja murtuneena kotona, ja hyväksyi tädin kuntoon neuvovan ja pakottavan kasvatuksen. Voitettuna ja jostakin merkillisestä syystä, kai äitinsä vuoksi, surkuttelevan ja ankaran valvonnan alaisena Isidor kärsi salaa, ja niskuroi salaa. Aina ahkeroida, lukea! Hänen opiskelunsa yläluokilla oli miltei voittamattoman vastahakoista. Tytöistä ei ainakaan sopinut kotona hiiskua; tädistä sellaiset asiat olivat naurettavia, ja lapsen kuullen sopimattomia puhua. Ainoastaan hiihtää hän olisi saanut, mutta kun se olisi pitänyt tehdä määrätunneilla, sääntillisesti, jätti hän senkin. Vain lukea, — kenties enemmän kuin hänen päänsä olisi tarvinnutkaan. Lukea, istua yksitoikkoisen ikkunansa ja pienen pöytänsä ääressä, pelkästään totutusta tavasta. Lopulta hän muistaa alkaneensa siinä viihtyäkin, niin että tädin oli häntä vaikea saada pakollakaan kävelylle: yksinäinen hän jo oli, toverien seura ei häntä viehättänyt enää. Istua — olla lukevinaan. Kotona ei sopinut selailla muita kirjoja kuin läksyjä, ei selailla romaaneja: näissähän oli jotakin sellaista kuin rakkautta, eikä Isidor tahtonut loukata tätiä, joka vastusti niitä kirjoja; se olisi hänestä nyt ollut jonkinlaista velvollisuutensa pettämistä. Isidor siis vietti pöytänsä edessä iltahämäränsäkin, aivan hiljaa, mitään ajattelematta, kuitenkin tajuttomasti kärsien, kunnes terve täti siitakin huolestui. Isä teki työtä tai loikoi kamarissaan; ani harvoin kävi hän kaupungilla ja huveissa, vielä harvemmin soitteli viulua, ja huonosti sitä; mutta lueskeli